Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 209 (9891) | 1975 чылдың сентябрь 5, пятница | 1925 чылда үлезилеттинген. | Өртээ 2 мөн.

ЧУРТТУҢ ТАРАА ШӨЛДЕРИНДЕ

ССРЭ-ниң ТСЭ-ниң сан-түнүн өзүгаар алырга, сентябрьниң 1-де чурттуң колхозтарында болгаш совхозтарында тараа болгаш тараа-бобы культураларын (кукуруза чокка) барык 86 миллион гектар черде кескен. Ол болза, оларны тараан шөлдерниң 70 хуузу болур. 79,9 миллион черниң тараазын, азы кезип алган шөлдүң 93 хуузунуң тараазын бастырган.

Чөөн талакы районнарның тараажыларында күжениишкиниг үе келген. Тараа культураларының ажаап алышкынын кыска хуусаа иштинде, чидириг чокка ажаап алырын механизаторлар кызып турарлар. Россия Федерациязының колхозтарында болгаш совхозтарында тарааны 49,1 миллион гектар черде ажаап алган. Казахстанда ол ажылды республиканың тараа болгаш тараа-бобы культураларын тараан шөлдериниң барыкла бештиң ийизи болур 10 миллион гектар черде чоруткан. Белоруссияның болгаш Прибалтиканың шөлдеринде ол культураларның ажаап алышкыны доостур деп турар.

Кукуруза тараан шөлдүң үштүң ийизи болур 12,7 миллион гектар черден дүжүтту ажаап алган. Эрткен неделяның иштинде ол культураларны үрезин кылдыр ажаап алырының темпизи ийи ажыг катап өскен. Кукурузаның бышкан мочактарын планнаттынган шөлдүң барык-ла оонуң бир кезин —385 муң гектар черден ажаап алган.

746 муң гектар черден тарымал тоорукту үрелик кылдыр ажаап алган.

Эрткен неделяның иштинде хендир ажаап алырының, хөй чылдыг сигеннің үрезиннерин бастырарының темпилери өскен. Картофельди оон эзлеп турар шөлүнүң оонуң бир кезээ—331 муң гектар черден ажаап алган, 249 муң гектардан ногааларның дүжүдүн алган.

Күзүн чажып тарыр тарааларның тарылгазы, күскү чер андарылгазы эрткен чылдыындан дүрген чоруп турар. Күскү тарыр тарааны 15,5 миллион гектарга чаштырган, күскү андарылганы 36,6 миллион гектар черде чоруткан. Ол болза планнаттынган шөлдүң барык үштүң бир кезээ болур. (СЭТА).

АЖААЛДАГА — ТЕМП БОЛГАШ ШЫНАР

Республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының механизаторлары бо чылын 259,7 муң гектар шөлден тараа, 103,4 муң гектардан мал чемни культураларны, 1857 гектардан картофельди болгаш 665 гектардан ногааларны ажаап алыр ужурлуг. Республиканың шөлдеринге 1118 тараа болгаш 336 силос комбайны база өске-даа техника ажылдаар. Амгы үеде бүгү-ле колхозтар, совхозтар тарааның ажаап алышкынынче кирген.

Бо чылдың дүжүт ажаап алышкыны дыка нарын байдалдарлыг болуп турар. Қандаашкын болгаш доозунгуг шуурганнар районнарның хөй нуруузунга тарааларның, кукурузаның, чаңгыс база хөй чылдыг сигеннерниң өзүлдезинге багай салдарлыг болган. Барык-ла бүгү колхозтарда, совхозтарда тараалар чолдак сыптыг, тарамык кылдыр үнгүлээн. Ол чорук ажаап алышкын агрегаттарын ындыг тарааны ажаарынга таарыштыр эде деририн, комбайннарны тараа, саван төгүлбес кылдыр ыяк сыскыырын негеп турар. Оон ангыда сөөлгү үеде чер болганга эрткилээн чаашкыннар соонда тараалар адаандан хенчелеп үнүп эгелээн. Тарааның шынарын баксыратпас болгаш оон чидирин болдурбас дээш комбайнларны үзүктел чок ажылдадыры, шаннарның, тараа арыглаар база кургадыр пунктуларның, тарааны чүдүрер болгаш сайгара урар херекселдерниң ажылын эки организастаары эргежок чугула.

Сентябрь 1-де байдал-биле алырга, 36.643 гектар черниң тараазы кестинген, 33.643 гектарның тараазын бастырып алган. Улуг-Хем, Таңды, Каа-Хем болгаш Қызыл районнарның ажыл-агыйлары ажаап алышкынче элээн организастыг кирген. Ол черлерде дүжүт ажаап алышкынының темпизи шалыпкын болгаш ажылдың шынары бедик. Техниканы ажаап алышкынга ыяк белеткээн, механизатор кадрларны баш удур четчелеп, чугула кампанияның ажылчын план-графигин тургускан чорук ажылдың дүрген темпизин база бедик шынарын хандырган.

Ынчалзажок Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Эрзин болгаш Бай-Тайга районнарның колхозтары, совхозтары ажаалдаже организас чок, кошкак белеткелдиг киргилээн. Ында ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглери тараанын быжарын эки хайгааравайн, тарааларны кезериниң база бастырарының өйүн эрттирип турар фактылар бар. Қылган санаашкыннардан алырга, бир эвес дүжүт ажаап алышкынын Чөөн-Хемчик болгаш Барыын-Хемчик районнарын чорудуп турары ышкаш ындыг оожум темп-биле чорудар болза, ук районнар ол чугула кампанияны доозарынга 98—130 хонуктар негеттинер апаар. Ажаап алышкынны шак ынчаар узамдыктырар чорукту болдурбас херек. Оны барымдаалааш, ажыл-агый бүрүзү өстүрген дүжүттү октябрь 1-ге чедир бүрүн ажаап ап доозар сорулганы салгаш, ажылды эн-не мергежилдиг организастаары эргежок чугула.

Техниканы чогуур үезинде болгаш шынарлыг кылдыр белеткеп алыры, техниктиг ажаалданы үзүктел чок кылыры, механизаторларның ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары ажаап алышкынның темпизинге болгаш шынарынга салдарлыг болуру чугаажок. Чижээ, «Найырал», «Саян», «Ленинчи орук», «Шамбалыг» совхозтар комбайннарны чогуур үезинде шынарлыг кылдыр септээш, тарааның чидириин болдурбас херекселдер-биле оларны дерип, бөлүктээн арга-биле ажаалданы чорудуп турар. Ында техниканың бүдүрүкчүлүү база ажаалданың шынары бедик. А Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында байдал ындыг эвес. Ол районга хыналда кылырга, бар 160 комбайндан үүгле 26 комбайны тараа төгүлбес кылдыр сыскып белеткээн болган.

«ҮТКА 25 чылы», «Дөң-Терезин» болгаш «Ак-Туруг» совхозтарда тарааны механизаторлар мажакталдыр арттырып каап, чидиригни болдуруп, саваңны шөлдүң кыдыынче үндүр сөөртпейн, чер санай төп, ону чогуур үезинде тырып боодалдавайн турар. «Күш-ажылдың хостуу» совхоз дүжүт ажаап алышкынын багай эвес темпилиг эгелезе-даа, комбайннарын тараа, саваң төгүлбес кылдыр сыскып белеткеп албаан, ынчангаш саваңның улуг чидириин болдуруп турар.

Тарааның дүжүдү шоолуг эвес болуп турар бо чылын ажаап алышкынны шынарлыг чорудары, чаңгыс борбак тараа-даа, тудум саваң-даа черге кагбазы эн-не чугула. Ажаап алышкынның хуусаазын кызырарынче болгаш ажылдарның шынарын бедидеринче онза кичээнгейни салыр херек.

Ажаап алышкын агрегаттарынга ажылдаар бедик мергежилдиг механизаторларны четчелээри ажылдың темпизинге база шынарынга улуг рольдуг болур. Техниктиг ажаалданы чогуур үезинде ылаптыг чорудары — тарааны кезеринге болгаш бастырарынга техниканың бедик бүдүрүкчүлүүн хандырар.

Дүжүт ажаап алышкыны политиктиг чугула кампания. Ол ажыл-агыйларның удуртукчуларынга, тускай эртемниглеринге, партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга шылгалда. Ынчангаш бо чугула кампанияны эн-не кыска хуусаада чедиишкинниг эрттиреринче бүгү күштерни, болдунар аргаларны партия, профэвилел, комсомол организациялары мобилизастаар хүлээлгелиг.

СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур

СЭКП ОБКОМУНДА БОЛГАШ ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ, ОБЛПРОФЧӨВҮЛЕЛДЕ БОЛГАШ ВЛКСМ ОБКОМУНДА

МАЛ ЧЕМНЕРИ БЕЛЕТКЭЭР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ РЕСПУБЛИКАНЫҢ РАЙОННАРЫНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНЫҢ АВГУСТУҢ СӨӨЛГҮ ОН ХОНУУНДА ТҮҢНЕЛИНИҢ ДУГАЙЫ

Сигеп болгаш сигеп далганы белеткээриниң темпизи августуң сөөлгү он хонуунда элээн бедээн болгаш чемниң ол хевирлерин белеткээриниң планнары сентябрьниң 1-де 51,2 болгаш 69,7 хуу күүсеттинген деп СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому демдеглээн. Мөңгүн-Тайга районнуң мал чемни белеткекчилери дыка бүдүрүкчүлүг ажылдаан, сигеп белеткээр планны 125,2 хуу күүсеткен. Бии-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарның түңнели база эки болган. Улуг-Хем район сигеп далганы белеткээриниң планын 102,4 хуу күүсеткен.

Оон-биле чергелештир, эрткен он хонуктуң дургузунда бүгү-ле районнарга будук-бүрү белеткээриниң темпизи кудулаан, республикага иитизи-биле ону белеткээриниң темпизи түгле 4,9 хуу болган, сенаж болгаш силос салыры база-ла мурнуку хевээр оожум чоруп турар деп, доктаалда демдеглеп турар.

Мал чемнери белеткээриниң темпизин ылаңгыя Таңды болгаш Каа-Хем районнарның ажыл-агыйлары, «Скотопром» трестиң совхозтары онза кудулаткан.

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому августуң сөөлгү он хонуунда мал чемни белеткээриниң талазы-биле социалистиг чарышка дараазында районнарны тиилекки болган деп санаан:

төп зона талазы-биле—Бии-Хем район (СЭКП райкомунуң секретары В. М. Евтешин, райкүүском даргазы М. К. Дамчай, ВЛКСМ райкомунуң секретары А. С. Серен);

барыын зона талазы-биле—Улуг-Хем район (СЭКП райкомунуң секретары К. А. Маспык-оол, райкүүском даргазы Д. С. Куулар, ВЛКСМ райкомунуң секретары Л. Т. Шабалина)

мурнуу зона талазы-биле—Мөңгүн-Тайга район (СЭКП райкомунуң секретары О. Н.-С. Шагдыр-оол, райкүүском даргазы О. Н. Лопсан-Серен, ВЛКСМ райкомунуң секретары К. Е. Салчак).

СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шылчнир Қызыл туктарын Бии-Хем, Улуг-Хем, Мөңгүн-Тайга районнарга тыпсыр деп шинтпирлээн.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың августуң 28-теги доктаалынга дүүштүр, мал чемнери белеткээриниң темпизин кижи күжүн немей мобилизастаарының, мал чемни белеткекчилериниң күш-ажылын организастаарын экижидериниң база өске-даа хемчеглериң аргазы-биле күштелдирип тургаш, мал чемнери белеткээриниң талазы-биле планнарны база онаалдаларны чугаа чокка күүседирин болгаш ажыр күүседирин ханзырарын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларынга, специалистериге хүлээткен.

ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНГА ТЕХНИКАНЫ БҮРҮН АЖЫГЛААР

«Шамбалыг» совхозтуң механизатору Чамыяң Хөөкүй-оол хөй чылда комбайнерлеп ажылдап келген. Ол бо чылын совхозтуң ийи дугаар бригадазында тараа ажаап турар. Дуржулгалыг комбайнер тараажылар ортузунда калбарган социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, хүн үлүүн ажыр күүседип турары-биле макталдыг.

Ол бо сезонда 500 гектар черниң тараазын ажаарын хүлээнген. Сентябрь 3-ке чедир ол 100 ажыг гектарның тараазын бастырган.

ЧУРУКТА: комбайнер Чамыяң Хөөкүй-оол.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СӨЗҮНГЕ ЭЭ БОЛУР

«Тиилелге» совхозтуң шөлдеринде дүжүт ажаалдазы түүктеп турар. Шөлдерде 40 комбайн тарааны кестирбишаан, бастырып чоруп турар. Бо хүнге чедир 3715 га тарааны кестирип бастыргаш, 1174 тонна тарааны шаңда эккен урган.

Чаа дүжүттүң ажаалдазын Седип Бичии-оолдуң удуртканы № 3 бригаданың механизаторлары эң-не шалыпкын чоруткан. «СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын бригаданың механизаторлары танышкаш, дүжүт ажаап алышкынын дүрген болгаш чидириг чок чорудары-биле бедиткен хүлээлгени алган. Олар боттарының сөзүнге ээ болган. Бригаданың шөлдеринде 1370 га тарааны механизаторлар 8 ажыл хүнүнде бүрүн ажаап доскаш, ам совхозтуң № 1 бригадазынга дузалажыры-биле чеде бергеннер. № 3 бригаданың комбайнери Ооржак Калдар-оол хүнде 20 гадан эвээш эвес черниң тараазын бедик шынарлыг кылдыр ажаап алыр деп механизаторларны кыйгырган. Оон үлегерин бүгү комбайнерлер эдерген. Ам совхозтуң шөлдеринде комбайнер бүрүзү хүнде-ле 20 гектардан хөй тарааны ажаап ап турар.

Бистиң корр.

ЧЕТПЕСТЕРНИ КАТАПТАВАС

Доозукчу чылдың дүжүдүн чидириг чокка ажаап алыр дээш демиселче Бии-Хемниң «Саян» совхозунуң Сушь салбырының тараажылары база киргеп.

Олар Бетрээ деп черниң тараазын бүрүү-биле кескен болгаш чер андарылгазын чорудуп турар. Трактористериниң ортузунда чарыштың мурнакчылары хөй. Он сес чыл ажылдаан хоочун тракторист Марат Самуя ол чарыштың мурнакчыларының барээзи болуп, аныяктарга үлегерин көргүскен.

Үе далаштырып турар. Сушьтуң, Өөктүң ховуларында тарааны чидириг чокка ажаап алыр диле ажылдың темпизин бедидери негеттинер. Ынчалза-даа совхозта техника чедишпейн турары маңза шаптыктыг. Ынчангаш дирекция боже кичээнгейин амдан эгелеп салза эки. Оон башка эрткен чылгы ышкаш хөй тараа хар адаанга барып болур.

С. УДУМБАРА.

Бии-Хем район.

ШИИТПИРЛИГ ҮЕНИ ЭРТТИРБЕС

(Мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының планын күүседип турарының сентябрь 1-де медээзи)

СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышка киришпишаан, республиканың ажыл-ишчилери мал ажылының продуктуларын бүгүрерин ковудедир, планыг онаалдаларны күүседир, бо чылды чедишкиниг доозар дээш болдунар бүгү чүүлдерин кылын турар.

Мал ажылының продуктуларын тос айларда күрүнеге садар планын районнарның күүседип турарының сентябрь 1-де медээзи мындыг болуп турар:

Районнар	Сүт хуу-биле	Эт хуу-биле	Дүктүң чыл планын күүседкен хуу-биле
Бай-Тайга	69,4	42,5	88,2
Барыын-Хемчик	65,6	50,1	83,9
Мөңгүн-Тайга	—	4,0	106,6
Өвүр	51,6	29,4	92,8
Чөөн-Хемчик	77,2	36,1	89,3
Улуг-Хем	81,5	35,8	86,9
Таңды	78,4	53,3	98,5
Каа-Хем	88,4	43,8	118,0
Бии-Хем	84,9	37,5	98,8
Тожу	62,7	36,4	105,7
Тес-Хем	108,4	36,7	104,9
Эрзин	83,3	41,8	101,8
Қызыл	78,7	53,9	110,1
Қызыл хоорай	—	39,7	—
Республика иитизи-биле	80,8	41,0	96,3

Үстүнде көргүзүүлерден алгаш көөрге, күрүнеге сүт садары эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге 18083 центнер эвээш болган.

Күрүнеге сүт садарының тос айлар планын Тес-Хем район күүседипкен. А Каа-Хем, Эрзин, Улуг-Хем, Бии-Хем районнарның ишчилери шудургу ажылдавышаан, элээн дөгүде бергеп. Ынчалза-даа бо ажылдың темпизи эрткен чылдыынга бодаарга куду болуп артпышаан. Қайда-ла ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш специалистери бо айтырыгны билдилиг организастап, малдың чайгы одарладылгазын, немелде чемгерилгезин экижидип, бар курлавырларны бүрүү-биле ажыглап турар болдур, ында план күүседезинин байдалы эки. Тес-Хем районуң ажыл-агыйлары сүт садарын эрткен чылдын ол үезинде турганындан 403 центнер көвүдеткен. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге күрүнеге эзт садары 30610 центнерге кудулаан. Районнардан үүгле Тожу районда ол көргүзүү 181 центнерге ковудээн. Бо талазы-биле байдал Мөңгүн-Тайга, Өвүр, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем районнарда дүвүреңгиг болуп турар.

Республика күрүнеге дүк садарының чыл планын 96,3 хуу күүсеткен. Бо талазы-биле планныг онаалдаларны долузу-биле күүседир дээш ажылды дээштиг организастаары чугула. Ылангыя хойнун күскү агарлаашкынын чогуур үезинде организастыг чорудар херек.

Доозукчу чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседиринче бүгү күштү мобилизастап, мал ажылының ишчилериниң ортузунга социалистиг чарышты калбартырыынче партия, совет, ажыл-агый органнарының политмассалыг ажылын угландырары чугула.

Чаа бедиткен хүлээлгелер

«СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш дугайында» партия Төп Комитетиниң доктаалын Чөөн-Хемчикте Чадааның сүт заводунуң коллективи хуралынга танышкаш, ону чүүлдүгзүнүп дежээн. Завод тоску беш чылдың доозукчу чылының эрткен сес айларында багай эвес ажылдааның аңаа демдеглээн. Нинти продукция бүдүрериниң сес ай планын 105 хуу, продукция сайгарарының даалгазын 102 хуу күүсеткен.

Улуг мастер Тамара Резникова партияның XXV съездизинге күш-ажылчы чедишкиннерлиг ужуражыры-биле заводтуң мурнунга алган социалистиг хүлээлгелерин эде көөрүү саналынга чугаалаан. Ону эдикчи-мастер Ооржак Дугар-оол болгаш өскелер-даа деткээн.

Заводтуң коллективи мурнунда чыл планын декабрь 25-те күүседир дээш хүлээлгезин эде көргеш, декабрь 15-те күүседирин шинтпирлээн. Чыл планындан ажыр 16 муң рубльдин продукциязын бүдүрери көрдүнген, ол баштай алган хүлээлгеден хөй. Чаа бедиткен хүлээлгелерни, социалистиг чарышты цехтер, кижилер арызынга хүн бүрү калбартып турган чедип алырын заводтуң ажыл-ишчилери дутурушкан.

М. УДУУР-ООЛ.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ПРОФЭВИЛЕЛДЕР— СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНГЕ

Сентябрьниң 3-те ВЦСПС-ке профэвилелдериң Төп Комитеттериң болгаш Чөвүлелдер даргаларының чөвүлел хуралы болган. Оон киржикчилери СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышты улам ыцай хөгжүдериниң талазы-биле профэвилелдериң ажылының дугайында айтырыгны чугаалашканнар.

Төрээн Коммунистиг партияның съездилерин чаа күш-ажылчы чедишкиннер-биле ужуражыр совет улустуң алдарлыг чаңчылдарын уламчылап база сайзыратпышаан, бүдүрүлге черлериниң коллективтери съезд мурнунуң чарыжында боттарының күжениишкиннерин СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Қыйгырыында, партияның экономиктиг политиказының айтырыгларының талазы-биле Л. И. Брежневтиң чугааларында айтыкан тодаргай сорулгаларны херек кырында күүседиринге немелде хурлавырларны тыварынче утландырган деп, илеткелчилер болгаш саналбергеннер демдеглээннер.

Чөвүлел хурал ВЦСПС-тиң Президиумунуң ажылдап кылганы профэвилелдериң ап чорудар хемчеглерин үүлдүп деп хүлээп алган. Ол хемчеглерде улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга, бүгү республикаларга, крайларга болгаш областарынга СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур талазы-биле күш-ажылчы коллективтериниң инициативаларын калбаа-биле деткиринга болгаш неитерериниң, социалистиг хүлээлгелериниң күүседезиниң чоруп турарын доктаамал дынаар чорукту организастаарын, чарышты удуртуруда болгаш бүдүрүлге черлериниң бүдүрүлге ажыл-чорудулгазының удуртулгазында четпестерни чок кылыр талазы-биле хемчеглерни алырын баш удур көргеп.

АЛТАЙДА ТАРАА АЖААП АЛЫЫШКЫНЫ

БАРНАУЛ. (СЭТА-ның корреспондентизи Н. Карасев). Бистиң чуртувустуң чөөн талазында кол тараалаң черлериниң бирээзи—Алтай тарааны бедик темпилер-биле ажаап ап турар. Сентябрь 3-ке чедир тараа культураларын ында үш миллион гектар черде кескен. Ол болза бүгү шөлдериниң 60 хуузу болур. Тарааның шынары эки болзун дээш, механизаторлар бүгү кызыл-таста үүгле аңгылап ажаар арга-биле кезип турарлар. Кезиишкин соонда элээн каш хонгаала комбайнар тавычаларны бастырып эгелээр. Ындыг технология үезинде шаңга тараалар үүгле арыг, кургаг кылдыр кээр.

Тараа шөлдеринге шалынчы ажылды ажаап алышкынның мастери, «Путиловский» совхозтуң чуртта сураглыг комбайнери. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры И. А. Максименко көргүскен. Оон баштап турар звенозу ам 20 муң ажыг центнер тараазы бастырган.

ТАРААЖЫЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

Иваново областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери тараа культураларын ажаап алырын организастыг чорутканнар болгаш күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин чедишкиниг күүседеткеннер. Төрээн чурттуң шыгжамырларынче улус ажылагый планында көрдүгениннен элээн хөй тарааны дужааган.

Областың колхозтары болгаш совхозтары картофельди, ногааларны ажаар болгаш белеткээр, малды кыштаглаашкынга белеткээр, күрүнеге чер болгаш мал ажылының продуктуларын садарының улус ажыл-агый планнарын күүседир талазы-биле иделкейлиг ажылды чоруп турарлар.

ТАРААА СӨӨРТКЕН КОШТАР

БАРНАУЛ. (СЭТА-ның корреспондентизи Н. Карасев). Алтайның кол суг оруу—Обь чаа дүжүттүң тараазының баштайгы коштарын хүлээп алган. Сентябрь 3-те кызылтас сөөрткен теплоходтар бистиң чуртувустуң чөөн талазында эн улуг элеваторларның бирээзи—Барнаулдуң элеваторуна чедип келгеннер.

Бо ажаап алышкын үезинде Алтайның хем флодунуң ажылдакчылары крайның иштики районнарындан 150 муң тонна тарааны сөөртүрлер. Тараа сөөртүлгезинге аар чүүк сөөртүр 70 судноларр ажылдаар. Оларның шимчээшкининиң тодаргай графигин ажылдап кылган. Теплоходтар-биле диспетчерлериниң радиохарылзаазын тургускан.

ЧУРТТАЛГА-КОММУНАЛ АЖЫЛ-АГЫЙ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ БҮДҮРҮЛГЕ УЧАСТОКТАРЫНЫҢ МАСТЕРЛЕРИН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДӘӘДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш:

ТЫВА АССР-ДЕН

Күш-ажылчы Кызыл Тук орден-биле

Иван Николаевич **Вендерлыхты** — Кызыл хоорайның сөптелге тудуг эргеленнинг мастери.

ССРЭ-ниң Дәәди Совединниң Президиумунуң Даргазы
Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дәәди Совединниң Президиумунуң Секретары.
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль 1975 чылдың август 21.

ЧОННУҢ АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГАЗЫНЫҢ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ БҮДҮРҮЛГЕ УЧАСТОКТАРЫНЫҢ МАСТЕРЛЕРИН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДӘӘДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш

ТЫВА АССР-ДЕН

«Хүндүлелдиг Демдээ» орден-биле

Александр Иванович **Потаповту**—Кызылдың сөптелге тудуг участогунуң мастери.

ССРЭ-ниң Дәәди Совединниң Президиумунуң Даргазы
Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дәәди Совединниң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль 1975 чылдың август 21.

АВТОМОБИЛЬ ТРАНСПОРТУНУҢ, ОРУК АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ МАСТЕРЛЕРИН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БАЗА МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДӘӘДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш

ТЫВА АССР-ДЕН

«Хүндүлелдиг Демдээ» орден-биле

Виталий Михайлович **Ставевскийни** — Тываның автосөптелге заводунуң улуг мастери.

ССРЭ-ниң Дәәди Совединниң Президиумунуң Даргазы
Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дәәди Совединниң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль 1975 чылдың август 21.

МАЛГА ЧЕТЧИР ЧЕМНИ БЕЛЕТКЭЭР

АРГАЛАРНЫ, КУРЛАВЫРЛАРНЫ БҮРҮН АЖЫГЛААР

Мал чеми белеткелиниң хүн демдеглели

«Мал ажылынга чемнер белеткээрин күштелдиреринниг болгаш малдың баш санын камгалап алырының талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалды СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели бо чылдың август 28-те хүлээп алган. Ооң соонда эрткен хонуктарда мал чеминиң белеткелиниң байдалы кандыг болуп турарыл?

Августуң 2-ниң медээзи-биле алырга, республикада ниитизи-биле 71 087 тонна сиген белеткеттинген. Ол — планның 51,4 хуузу. Мал чеминиң белеткелинге чеди хонук дургузунда чемелде 12.119 тонна сиген болган азы ооң мурнунда чеди хонукта немешкининден 2279 тонна хөй болган. Сенажты 1096 тоннаны салган, чеди хонукта немелдези 417 тонна. Сенаж база-ла ооң мурнунда неделяныңдан элээн немелде өзүлделиг болган. Витаминниг сиген далганын 931 тоннаны бүдүрген, ол—планның 40 хуузу, 32475 тонна силос массазык салган азы 677 тонна белен силос алдынган. Республикада 7467 тонна будук-бүрүнү белеткээн азы планның 49,4 хуузу.

Эрткен чеди хонукта мал чеми белеткээринге эң-не хөй немелде өзүлдени чедип алган районнар болза: Бии-Хем—1411, Улуг-Хем—1391, Эрзин—971 тонна сигенни немей белеткээн. Бо районнарының ажылагыйлары мал чеми белеткээриниң темпизин кошкатпайн, бар бүгү курлавырларны, болдунар аргаларны ажыглап турар. Ынчалзажок чамдык районнарда, ылангыя Каа-Хемде, Тес-Хемде, Өвүрде чем белеткелиниң немелдези эрткен чеди хонукта шоолуг эвес болган. Ооң алгаш көөрге, бо районнар чем белеткелиниң темпизин мурнунда турганындан ооҗумнатканы илдең-дир. Чем белеткелиниң темпизин кудуладыр, сиген шөлдери кестингеи, эм сигенни ажаап алыр черлер чок дээш ажылды суларадыр чоруктар-биле эптежип болбас ужурлуг. Техниканы ажыглап турган сигенни кезип ап болур делгем шөлдер дооступ турар дээрден башка, хол кадыыры база аътты косилказы-биле сигенни кезип эп болур черлер ажыл-агый бүрүзүнде бар. Ол черлериниң сигенин бүрүн кезип алырынче күштү мобилизастаар херек.

Ниитизиниң малынга чем белеткээрин «Бай-Тал», «Торгалыг, «Сут-Хөл», «Алдан-Маадыр», «УТКА 25 чылы», «Күш-ажылдың хостуу», «Саян», «Кызыл тараачын», «Ленинчи орук», «О. Шынаа», «Шамбалыг» совхозтар мурнуку хевээр шалыпкын чоруттушаан, бүгү болдунар аргаларны ажыглап турар. Ол ажыл-агыйларының чамдыктары сиген белеткээр планын күүседипкеш, ол чугула ажылды үргүлүлеп турар, а өскелери планын күүседир чоокшулай берген. Ынды болза-даа «Тыва», Жданов аттыг, «Ак-Туруг», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Россия» совхозтар ышкаш ындыг ажыл-агыйларда мал чеми белеткээриниң темпизи ам-даа куду болуп артышаан. Бо ажыл-агыйларының удуртукчулары, гускай эртемкиглери, ыкда парткомнар, ажылчын комитеттери тургустунган байдалдан чогуур түңнелди кылгаш, СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң август 28-теги доктаалын амыдыралга боттандыры-биле эң-не шиитпирлиг хемчеглерни алыры, сиген чок дээр хөөнден уштунары негеттиинп турар.

Малга бедик шынарлыг чем болур сенаж белеткеп алырынче кичээнгей ажыл-агыйларда ам-даа кошкак хевээр. Ол үнелиг чемни белеткеп алырын Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-агыйлары мүн-не чүгээ өөрүдүп турар. А Таңды, Бии-Хем районнар сенажты салып турза-даа, ооң темпизи кончуг куду. Өске артыкан районнар олче ам-даа кирбээн. Мооц мурнунда сенаж, силос салыр сиген чок турган болза, ам ону кылып болурунуң болдунар аргазы бар апарган. Чүге дээрге чаңгыс чылдыг тарымал сигеннерни чер-болганда кезин эгелээн. Ындыг болганда ооң сенаж болгаш силос салырынче кичээнгей салыр херек. Ол чемнериниң шынары аңаа кургаткаанга болаарга ыракта бедик дээрзин утпаза чугуур.

Будук-бүрү белеткелиниң темпизи сөөлгү чеди хонукта черле болганда кудулаан болуп турар. Бо эрткен неделяда ол чемни белеткээри ооң мурнукла неделяда немешкининден 226 тонна эвэштээн. Моон алырга, ажыл-агыйларының удуртукчулары будук-бүрү белеткээринче кичээнгей салбастай бергени тодаргай-дыр. Ындыг ажыл-агыйжы эвес чоруктбиле эптежип болбас. Амдыызында будук-бүрү катпаан, ногаан турда ону мал чеми кылдыр белеткээринче күштү мобилизастаар херек. Ол дээрге мал чеминиң курлавырынга улуг немелде болур.

Мал чеминиң белеткелинге күженишкинни бичии-даа кошкатпазы, малга чем болур бүгү үүлдерни белеткеп алыр дээш бар болдунар аргаларны, курлавырларны бүрүн ажыглаары ажыл-агыйларның удуртукчуларының, партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарының чугула сорулгазы болур.

ИЙИ ЭЭЛЧЕГ-БИЛЕ

Республиканың Көдээ ажылагый министерствозунуң мал чеми белеткээр талазы-биле бот-оруга-чарылгалыг тускай бригадазы Тес-Хем районнуң «О-Шынаа» совхозунуң базазында ажылдап турар. Олар 10000 тонна хыыргыышты, 3.000 тонна сигенни белеткээр сорулгалыг.

Сигенчилер техника болгаш кежүп чоруур чурттаар вагонбажынчыгаштар-биле хандыртынган. Чугула кампания эгелээнден бээр үк бригаданың кежигүннери 506 тонна сигенни, 186 тонна хыыргыышты кезип, пресстээш, сараттаан.

Бригаданы бо чылын чаа организастаан, аңаа ажылдаар кижилерни бүгү ажыл-агыйлардан мобилизастап турар. Ниитизи-биле аңаа 56 кижини ажылдаарын көрген, херек кырында 29 кижи ажылдап турар. Тес үнүнда сиген, хыыргыышты ' үнгени эки: гектардан-на 9 центнер сигенни, 25—20 центнер хыыргыышты ап турар.

Трактористер Санчат Коңгар-оол, Бырыннай Суге-Маадыр оларның пресс агрегаттарының кежигүннери хүнде 10 тонна сигенни пресстээр планын ажырып, 14—15 тоннаны пресстеп турар. Өскедаа ажылдарны кылып турар кижилер боттарының мурнунда сорулганы багай эвес шиитпирлеп турар.

СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш дугайында СЭКП Төп Комитединиң доктаалын тамышкан, бригада кежигүннери боттарының арга, күжүн санап, ажылдың темпизин дүргедедир сорулгабиле бо хүннерде ийи эдлчегбиле ажылдап эгелээн. Ооң түнелинде мал чеми белеткээриниң өзүлдези хүнде 40-деп 60 тонна чедип турар апарган.

— Чаа 1976 чылга чедир 3000 тонна сигенни, 4000 тонна хыыргыышты пресстеп белеткээр бис. Чаа чыл соонда үеде 6000 тонна хыыргыышты белеткээрин график өзүгаар чорудар бис — деп, бригаданың удуртукчузу Улан-оол Эрендей чугаалаан.

Бригада төвүнде чурттап турар кижилерге таарымчалыг бүгү байдалды тургускан. Агитхуудус, хана солун доктаамал үнүп турар.

ЧУРУКТА: трактористер В. Күрседи, В. Балчыр, В. Агбаан оларның агрегаттары кезилде үезинде.

Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Башы» совхозтуң бөлүк ажылчыннары Тес-Хем районнуң девискээринге барып, мал чеминиң белеткелин чорудуп турар.

Сат Комбунуң удуртканы бригаданың 13 ажылчыны 250 тонна сиген белеткеп, пресстээр турган, планын 320 тонна кылдыр күүседкен. Районнуң сигенчи бригадалар аразында социалистиг чарышкынга оларны тиилекчи деп санаан болгаш партия райкомунуң, райүүскомнуң шилчиир Кызыл тугуи тывыскан.

Трактористер Куулар Арзылаң, Монгуш Арзылаң, Монгуш Чечек-оол болгаш өскелер-даа хүн бүрүнүң даалгазын үргүдүп ажырып турар.

— Партияның эдлчеглиг чаарби бешки съездизинге төлептиг күш-ажыл-биле ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартып турган, ам-даа 250 тонна сигенни белеткээр бис. Ныш келирге мал чеминиң белеткелин уламчылап, хыыргыыш кезилдезин чорудар бис — деп, бригадир чугаалаан.

ЧУРУКТА: бригаданың кежигүннери ажылчыннар Куулар Тыва, Василий Сат олар пресстээш чүдүрүп келген сигенни сарааттап турары.

А. АЛЕКСЕЕВТИҢ фотозу.

ТУК-БИЛЕ ШАҢНАТКАН

«Кызыл тук» колхозтуң Ак-Чыраада Ооржак Сарыг-оолга удуртканы механизастаттынган бригадазында 22 кижи бар. Оларның хөй кезии аныяктар. Бригада 912 тонна сиген белеткээр планныг. Ооң 800 тонназын пресстээр сорулгалыг. Демниг болгаш организастыг күш-ажылдың түнелинде олар 1134 тонна сигенни белеткээш, ооң 1034 тонназын пресстеп алган.

Сөөлгү хонукта район иштинге калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болгаш, СЭКП райкомунуң, районнуң күүсекчи комитединиң шилчиир Кызыл тугу-биле ол шаңнаткан.

К. ООРЖАК.

АМ-ДААА БЕЛЕТКЭЭР

«УТКА 25 чылы» совхозтуң Арыскан салбырының аныяктары ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар дээш идепкейлиг киржип турарлар. Район Совединин депутатты комсомолчу Петр Найдан-оолдуң удуртулгазы-биле ийи хүн иштинде суурнуң аныяктары 10 тонна будук-бүрүнү белеткээш, Көлүргеде кыштагда кургалып асканнар.

Комсомолчуларның аразында мурнакчылар бар. Оларга Саржыт-оол Александр, Михаил Сат, Анна Чолдак-оол, Ульяна Сандак дээш өскелерни-даа адап болур. Боттарының үе-шагын база күжүн санап көргеш, чүгле дыштаныр хүннерни ажыглап тургаш, ам-даа 10 тоннаны кылырын аныяктар аазап турарлар. Моон соңгаар-даа суурда организация бүрүзү шеф күжү-биле мал чеминиң белеткелинге киржир.

С. САРЫГ.

ТҮҢНЕЛДИ ҮНДҮРГЕН

СЭКП Барыын-Хемчик райкому ниитиниң малынга мал чеминиң белеткелинин талазы-биле шалыпчы айның түнелдерин чугаалажып көрген. Ниитизи-биле районда мал чеминиң белеткелинин темпизи ам-даа ооҗум болуп артышаан. Август 28-ке чедир район 3264 тонна сигенни, 670 тонна будук-бүрүнү белеткээн. Августуң баштайгы он хонуунда тиилекчи болуп турган «Шеңпээр» совхоз сөөлгү декалада боттарының планының чартынын безин күүседип ап шыдаваан. Ол ышкаш «Дөөн-Терезин» совхозта, Бижиктиг-Хаяда сиген кезилдези ооҗум чорун турар. Сөөлгү каш хонуктарда сиген кезилдезинин темпизин «Хемчик» совхоз элээн дүргедедип, боттарының декада планын күүседкен. Эн ылангыяда ол совхозта Кара-Сал Чүүнейге удуртканы сигенчи звено 400 тонна сиген кезер планын 250 тонна кылдыр күүседкеш, СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң сигенчилер аразынга шилчип чоруур Кызыл тугун чаалап алганнар.

«Барлык» совхозта Хомушку Ончат, Монгуш Сумбер-оолга удуртканы бригадалар база багай эвес ажылдаан.

Ажыл-агыйларга шеф дузазын көргүзүп турар организациялардан «Тыва даг-дугу» комбинаттың Таштыпта эш Селюкка удуртканы бригадазы 70 тонна сиген белеткээр планын ам 50 тонназын кезип берип, эки ажылдап турар. Ажыл-агыйының сиген кезилдезин сентябрь 15-ке чедир бүрүн доозар дээш күженишкинниг ажылдап турар.

Х. МОНГУШ.

ЧЕТПЕСТЕРНИ ИЛЕРЕТКЕН

Самагалдай көдээ Совединин он бешки чыжыының эдлчеглиг ийиги сессиязына район төвүнүң коммунал ажыл-агый черлериниң капитал сөптелгезинин болгаш ооҗум чаагайжыдылгазының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Капитал сөптелге, суур чаагайжыдылгазында чамдык ажылдар кылдынган. 30 ажыг бажыннарның янзы-бүрү сөптелгезин чоруткан, 400 ажыг дес ыыштарны Самагалдайның кудумчуларынга тарып олуртканн.

Сессиягa илеткел кылган районнуң коммунал ажылагый черинин начальниги эш Э. К. Монгуштуң ажыл-чорудулгазында четпестерни санал берген депутаттар Д. Кунгаа, М. Ондар болгаш өскелер-даа шүгүмчүлээн.

Чоннуң чурттала бажыннарының капитал сөптелгезин Самагалдайда сөптелге-тудуг участогу (начальниги К. Оюн, мастери В. Сат) кончуг шүшпен чорудуп, коммунал ажылагый черинин киирген графигин, чагыгларын барымдаалавайн, айыткан хуусаазындан өзалдадып кылып турар. Сөптелгенин хуусаазын ол-бо чылдагааннар-биле уздыр, ажылдың шынарынче сагыш салбас чоруктар бар. Чижээ, Советская кудумчузунда хөй аал ишти чурттаар ийи бажыңның сөптелгезинин чүгле бирээзин дооскан. А өскезинин сөптелгези бо хүннерге чедир үргүлчүлевишаан. Ол бажыңның чурттакчылары чаш ажы-төлдери-биле шалазы чок, довуракты сарайлар, анмаарлар иштинде бүдүн ай хире үеним иштинде аргастаныр чурттап турар. Кыштын соок үези келген деп чүве тудугжу бызанчыларны дүвүретпейн турар.

Суур чаагайжыдылгазы дээрге бүгү-ниитиниң хереэ турбуже, ыяш ажыл-агый черн (директору эш Некрасов), 1070 дугаарлыг БМК (начальниги эш Чувашов), орук-тудуг участогу (эргелекчизи эш Епивкин), райпо (даргазы эш Бадан-оол) ышкаш албан организация черлери бо ажылче кичээнгей салбайн, күжүн моонневейн турар.

Суурнуң төп кудумчуунда сайгылгааннар кежээки орай шактарда чырывайн турар. Кудумчу санай бөлүк-бөлүк болуп алгаш халчып турар тояанчы ыттар почта дажыкчыларының ажылынга шаптыктап, солуннар чедирилгезин саадады бөөр таварылгалар база бар. База ол ышкаш чурттала бажыннарының дугаарлаашкынын чурумчудары чугула.

Сессия чугаалашкан айтырыг талазы-биле тускай шиитпирни хүлээп алган.

Ч. СУНДУЙ.

КИЧЭЭНГЕЙГЕ АЛЫРЫ КҮЗЕНЧИГ

Тыванын найысылалыныдан Саянның улуг оруунче углаптарга, эң-не баштай таваржыр суур — Сесерлиг, ону чамдыкта Германовка деп-даа адаар. Элээн каш чылдарда кандыг-даа тудуг немешпээн, крышазы, херими чок бажыңнарлыг, чаржынчыг суур турган.

Ол— «Саян» совхозтуң салбыры апаргаш, үр-даа болбаан. Чангыс чылдың иштинде безин таарымчалыг кылдынган хөй чурттала бажыннары ажыглалга кирген. Сесерлигниң овур-хевири чоорту чаартынып турары өөрүнчүг.

Чангыс чижек. Эрткен чылын ажыглалга киирген чүс олуттуг чаа клуб суурда көрүштүг тудугларның биреэзи. Кызылдан, өске-даа черлерден келген артистернин оюннарын, чаа киноларны суурнуң чону аңаа хөй-биле кээп көрүп турарлар. Ооң эргелекчизи Лида Суратпай парторганизацияның удуртулгазы-биле клуб чөвүлелинге, активке даянгаш, культура-массалыг ажылды улам калбартып турар.

Хереэженнер чөвүлелинин (даргазы Мөнге Бавыйлан) удуртулгазы-биле агитквартираларның, көдээ клубтуң боттывынгыр артистери солун программалыг үнүүшкүн-биле малчыннар, бригадалар эргиир эки чанчылдыг. Суурнуң чону сиген, өске-даа чугула ажылга шеф дузазын чедиреринге идепкейлиг.

Сесерлиг улам калбарып, чурттакчы чону өзүп турарынга холбаштыр мындыг күзелбодалдар база бар. Кадыкшылгага холбаалыг: суурпу ногаанчыдар, бажыннар чанынга чечек, өске-даа үнүштер өлуртур айтырыгже моон соңгаар кичээнгей салыры күзенчиг. Бо хүннерде бажың чаны участогун шын ажыглап турар чурттакчы ховар. Ол ышкаш совхозтуң дирекциязы, ажылчын комитеди, ылангыя салбырның удуртукчулары картофель болгаш ногаа олуртулгазынче сагыш салбайн турары четпес. Ону база кичээнгейге алыры черле күзенчиг.

У. САРЫГ-ООЛ.

СӨӨЛГҮ ШИНЧИЛЕЛДЕРНИҢ КӨРГҮСКЕНИ

Совет эртемденнериниң сөөлгү шинчилелдери өсетр, белуга болгаш севрюга балыктарның— черде эң улуг өөр балыктарның саны Волгада болгаш Каспий далайда элээн өзе берген. Олар алдаржаан кара үүргенелерни берип турарлар.

Каспий далайны болгаш ынаар кирип турар хемнерни аштаарының, а ол ышкаш балыктарны катап өстүреринин талазы-биле ап чоруткан хемчеглер аңаа идигни берген.

Волга хемниң кирген аксында турар Икрянованың балык өстүрер дуржулга заводунда балык эртемденнери осетр балыктарны өстүреринин айтырыгларын ажылдап кылган турарлар.

Осетр балыктарның аңаа 40 хонук четкен болгаш деңзизи 2-3 грамм чедир өстүрген байлаңнарын (норманы кызымак эртем-шенелделериниң түңнелинде тодарадып тургускан) Каспий далайже салып үндүрүптер.

Эртемденнериниң үнелиг балыктарны тударының хуусаларын болгаш санын тодаратканн шинчилелдери Совет Эвилелинде сөөлгү чылдарда ол балыктарның тывынын көвүдеириинге идигни берген.

ЧУРУКТА: Волганың кирген аксында Икрянованың балык өстүрер заводунуң бо цегинге миллион-миллион осетр балыктарның байлаңнарын өстүрүп турар.

А. МАРШАНИНИҢ фотозу.
ПМА.

ПАРЛАТТЫНМААН ЧАГААЛАРНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАТКАН

Эрзин районнуң Мөрен суурунда четпестерни илереткен А. Тавааның бижээн чагаазы редакцияга келген. Ылангыя тус суурдан район төвү болгаш өске-даа черлер-биле частан бөөр орук багай дээш автобус чорбастаанындан аргыжары бергедээн. Ооң ынай суурда электри чырыы кыпастаан, кудук база чок деп автор бижээн.

Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединин күүскомунуң даргазы Н. Б. Тыртык-Караның бистиң бижиивиске дыңнатканы болза:

Илереттинген четпестерниң фактыларының турганы шын. Эрзин биле Мөрен аразының оруун амдыызында кылып турар. Ол доозулбаза-даа автобус чоруп эгелээн. Суур бүрүн электрижиттинген, кудук база ажылдап турар.

Япон милитаристерни тиилээнинин үжен чыл болганынга

Милитаристиг Японияны тиилээнинден бээр сентябрь 3-те 30 чыл ою болган болгай. Бо чуруктарның үстүндээзинде — Японияның дүжүп бергенинин дугайында актыга ат салып турарын көргүскен, атты бистиң чурттуң телээлекчизи салып олур.

Адаанда чуруктa — Оожум океан флодунуң далайжыларының Порт-Артур мугулдурунуң бедиинге ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң тугун кадап турары-дыр.

Бо чуруктарны ССРЭ-ниң кинофотодокументилер талазыбиле Төп күрүне архивинден алган.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ФИНЛЯНДИЯ У. К. КЕККОНЕННИҢ 75 ХАРЛААНЫН ДЕМДЕГЛЕП ТУРАР

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Финляндия Республиканы Президентизи У. К. Кекконенниң 75 харлаанынга холбаштыр байырлалга киржири-биле сентябрь 2-де ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунуң Даргазының оралакчызы М. А. Яснов ыныа чеде берген.

Аэродромга М. А. Ясновту Финляндияның даштыкы херектер министри Олаби Маттила болгаш албанның өске-даа кижилери утканнар.

Уткаанларның аразында Финляндияда ССРЭ-ниң элчини В. С. Степанов база турган.

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Финляндияның шылгарангай күрүне ажылдакчызы, Финляндия Республиканың Президентизи Урхо Калева Кекконенниң 75 харлаанын байырлалдыы-биле демдеглеп эрттирин турар.

Сентябрь 3-те ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунуң Даргазының оралакчызы М. А. Яснов болгаш Совет Эвилелинин Финляндияда элчини В. С. Степанов президент ордузунга Финляндия Республиканың Президентизи У. К. Кекконенге албан өзүзу-биле ужуражыышкыннар кылган, анаа оон 75 харлааны-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтин, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгинниң байырлыг бижиин болгаш турасказал белээн дамчыдып бергеннер.

У. К. Кекконен чылыг байырлыг состер болгаш күзээшкиннер дээш Л. И. Брежневке, Н. В. Подгорныйга болгаш А. Н. Косыгинге изин-биле өөрүп четтиргенин илереткен. Л. И. Брежнев-биле Хельсинкиге болгаш А. Н. Косыгин-биле Светогорскиге оон чоокта чаа ужуражыышкыннары ийи чурттарның аразында улам-на калбак кады ажылдажыышкынга бүгү-ле баштайгы негелделеринин барын көргүскеннер деп, ол медеглээн.

Л. И. Брежневке, Н. В. Подгорныйга болгаш А. Н. Косыгинге бодунуң чуректин хапсыыдан чаагай күзээшкиннерин дамчыдын бээрин Президент дилээн.

ШРИ ЛАНКАДА ПАРЛАП ҮНДҮРГЕН

КОЛОМБО. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң чугааларының болгаш чүүлдериниң чыындызын ында парлап үндүрген «Лениничи орук-биле» деп адаан номда сингал дылче өчүлдүрген Л. И. Брежневтин пилин алдынган чугааларын болгаш чүүлдерин киирген.

— Бистин эн улуг ном үндүрер черлеривистин бирээзиниң ол чыындыны парлап үндүргени бистиң чуртувустуң политиктиг болгаш культурлуг амыдыралынга чугула болуушкын болган деп, Шри Ланканың Тайбың чөвүлелиниң удуртулгазының кежигүнү, Афро-Азия дем каттыштырылгазының ассоциациязының кежигүнү Т. Дурайсингхам СЭТА-ның корреспондентизиби-ле беседазынга чугаалаан.

Улустар аразынга тайбынны, найыралды болгаш кады ажылдажылганы үнелеп турар бүгү кижилерниң хүндүткелин СЭКП ТК-ның Чингине секретары чедип алган. Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкыны дээш, дайынның айылын чайладыры дээш СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнеиин демиселинге Л. И. Брежнев бодунун хууда кончуг улуг салыышкынын тайбынын болгаш дешилгенин эрге-ажыктары дээш киирген деп, Т. Дурайсингхам уламчылаан.

Европага айыыл чок чоруп болгаш кады ажылдажыга талазы-биле Хельсинкиге болган Чөвүлел хуралга Л. И. Брежневтин ханы уткалыг чугаазы чурттар аразында хамаалаарны болур чогуурубиле тургузарынга, янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуниаашкынының принципкин быжыглазарынга чугула рольду ойнаан деп, оон ыдай Т. Дурайсингхам демдеглээн.

Ниити-европа чөвүлел хуралының чедишкини ССРЭ-ниң, социалистиг өске-даа күрүнелериниң тайбынга ынаныылдыг чайгылын чок политиказы-биле тайылбырлаттынар деп дилимми-биле чугаалап болур. Совет Эвилелиниң чорудуп турары тайбың кожа-хелбээ догуниаашкынының политиказын бис чүүлдүгүүнүп көрүп, деткип турар бис. Ол политика орал делегейниң бүгү улустарының, оон иштинде бодунуң политиктиг хамаарышпас чоруун быжыглаар болгаш бодунуң экономиктиг хамаарышпас чоруун чедип алыр дээш демисежип турар Шри Ланка ышкаш сайыралы олурар чурттарның улустарының эн чугула эрге-ажыктарынга дүгжүп турар деп, түнелинде Т. Дурайсингхам өскелеп демдеглээн.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

●ГАВАНА. Чаа өөредилге чылының бүдүүзүнде Кубада Пинардель-Рио деп можунуң тудугжулары база бир улуг башкы училищезин ажылдалга киргеннер. Ол училище ортумак школаның эге класстарының башкыларын белеткээр.

●ПРАГА. Синтетиктиг алмаздың үлетпүр талазы-биле бүдүрүлгезин шингээдип алган хей эвес чурттарның санынга Чехословакия база кирип турар.

ЧССР-де алмаздарның кол бүдүрүкчүзү Шумперк дээр соңгу-морав хоорайда «Прамет» дээр улусчу бүдүрүлге чери бо чылын бүдүрүлгени эрткен чылдаазы-биле деңнээрге 64 хууга өстүрерин шиитпирлээн.

●ПАРИЖ. Изер департаментиниң тараачыннары удурланныышкынның чыскаалын чорутканнар. Оларның продукциязы — грек тооруктарны садарын хандырарын чазактан олар негээннер. Изер болза грек тооруктар-биле сурагжаан чер болур.

●БУЭНОС-АЙРЕС. Сантьягодан дынатканы-биле алырга, Чилиниң шериг хүнтазы патриоттарга удур истеп-сүрүүшкүнү уламчылавышаан. Чилиниң университетке айыыл чок чоызында башкылар, студентилер, албан-хаакчылар бар.

● ДЖАКАРТА. Индонезияның улуг салдарлыг «Мердека» деп солуну нефть үлетпүрүн национализастаар дугайында Венесуэланың чазааның шиитпирин деткээн. Даштыкы монополияларның тергиидээшкининге удур демиселге өске хөгжүп өрар чурттарның чедишкинниг болурунга чаа бүзүрелди ол базым болдуруп турар деп, редакцияның чүүлүнде айытган.

●БАГДАД. Иракның янзы-бүрү провинцияларында амгы үеде 600 ажыг километр оруктарны тудуп турар. Олар чурттуң улуг үлетпүр төптерин харылзаштыраррар.

●МОГАДИШО. Сомалиде 100, 20, 10 болгаш 5 сомали шиллингилер үнелиг чаа акшаларны үнүүрген.

●НЬЮ-ЙОРК. Нью-Йорктун хоорай эрге-чагырга чери хоорай школаларының 1500 башкыларын ажыллан үндүрген. Хоорай чагыргазының өрелерин төлээри-биле келир айда 900 миллион доллар төлээринге акша-хереги тып алыр сорулга-биле ол хемчегни ап чорутган.

●ПАРИЖ. Францияның чырыышкын ажылдакчыларының талакы кымыында чеди гектар ажыг черде чаттыыл берген.

(СЭТА).

ШЕРИГ-ЛАНКАНЫҢ ЧАЗАЛАРЫ ЧАГЫЫ ЧАЛЫЫ ЧАЛЫЫ ЧАЛ

Херээженнериң делегей чылынга

ДЕЛГЕЛГЕ ЧАЛАП ТУР

Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгында Тыва АССР-ниң Чурукчулар эвилелиниң, Культура министерствозунуң болгаш Алдан-Маадыр аттыг чуртшынчилел музейиниң организастааны делгелге ажыттынган. Ук делгелгени делегейниң херээженнер чылынга турасказатканы онзагай.

Чурукчулар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы С. К. Ланзы делгелгени ажыдып тура, чурукчуларың болгаш усшеверлериң ында кирген ажылдарынга доктааган. Делгелгени организастап белеткээринге эвээш эвес ажылдар кылдынганы чугаажок.

Чаа ажыттынган делгелге янзы-бүрү жанрлар-биле байлак. Ында акварельден, үстелчек будуктардан кылган ажылдар, графика болгаш ус-шеверлериң чопар-даштан кылган ажылдары кирген.

Аныяк чурукчу Саая Сарыг-оолдуң «Тес-Хемниң кызы» деп чуруун көрүштүг деп санаксаар мен. Тыва херээжен кижиниң овур-хевирин онзагай кылдыр чуруп көргүскен. Ол ышкаш Даржай Май-оолдуң РСФСР-ниң Репин аттыг күрүне шаңналының лауреады «Раиса Аракчаа» деп чуруун сонуургадым.

Өзүп олурар аныяк чурукчу Ким Булугуннуң «Тудугжу кыстар» деп ажылын көрүкчүлер сонуургап турар. Юрий Курскийниң «Час дүшкен», Иван Салчактың «Кадарчының уруу» деп ажылдары база бир янзы, онзагай. Хертек Хунаның, Дүпчүр Бригадтың усшевер кылыглары база солун. Черле ынчаш делгелгеде кирген ажылдарны улуг сонуургал-биле көрүп болур.

Тываның хоочун чурукчуларының бирээзи Татьяна Левертовскаяның ажылдарын бо делгелгеде база хөйү-биле кирген.

Н. ОНДАР.

ЧУРУКТА: Саая Сарыг-оолдуң «Тес-Хемниң кызы», Даржай Май-оолдуң «Ус-шеверлекчи Раиса Аракчаа» деп ажылдары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ТӨЛЕПТИГ, МАКТАЛДЫГ

Ажы-төлүн шын кижизидип, өскелерге эки үлегер-чижээн көргүзүп чоруур, төлептиг өг-бүлелер хөй. Маңаа чижек кылдыр Кызыл хоорайда чурттап турар Базырларның өг-бүлезин киирикселдим. Өг-бүленің херээжен зээн Карарган Мортуй-ооловна болгаш Иргит Сайын-оолович 26 чыл дургузунда эп-найыралдыг, бот-боттарын деткижип чурттап келгеннер. Олар чеди уругларны төлептиг, ажыл-ишчи, биче соткилдиг кижилер кылдыр өстүрүп, кижизиткеннер.

Кыс уругларының эң улуу Раиса Иргитовна Кызыл районуң «Сукпак» совхозунда ажылдап турар, өг-бүлелиг. Ийи дугаар уруу Людмила Кызылдың башкы училищезин доскаш, Тес-Хем районуң Чыргаланды школазында эге класстар башкылап турар. Үшкү уруу, Любазы, Кызылдың № 2 ортумак школазының онгу клазын доскаш, бир чыл ажылдаан. Бо чылын Барнаул хоорайда технология институдунче кирип алган. Дөрткүзү—хеймер уруу Света, бо күзүн Кызылдың № 2 школазының онгу клазында өөренип эгелээн, Оолдарның эң улуу Мөнге Иргитович Свердловск университетиниң юридиктиг факультетин доскан. Амгы үеде ол—Чөөн-Хемчиктиң район прокурору.

Оон бичези Игорь Барнаулдуң политехникти институдунуң үшкү курузунда өөренип турар. Эң хеймер оглу Михаил Новосибирскиниң профтехучилищезин доскаш, Кызылдың алгы заводунда ажылдап, мурнакчы бүдүрүлгечи диртип мактадып келген, заводтуң хөй-иштин амыдыралының идепкейлиг киржикчизи.

Карарган Мортуй-ооловна чеди уругларны өстүрүп кижизидер дээш хөй күштү үндүргени чугаажок. Тывага кислород станциязы чаа-ла тургустунуп эгелээнде, ук станцияга ол беш чыл ажылдаан. Эки ажылы дээш «РСФСР-ниң Тудуг министрествозунуң социалистиг чарыжының тергиини» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан. Амгы үеде ол Кызылдың «Чечек» ательезиниң платье даараап пегинде даараныкчы, цехте күш-ажылдың шалыпчызы. Бүдүрүлгениң ай, квартал, чыл планнарын ол доктаамал ажыр күүседип турар, чеди уругну өстүрүп кижизиткени дээш «Иениң алдары» орденниң үшкү чергези, «Иениң медалы» медальдарның бирги, ийиги чергелери-биле шаңнаткан. Оон аңгыда «Чечек» ательениң дирекция чериндан Хүндүлел бижиктер болгаш өртектиг бараанар-биле каш удаа шаңнадып, мактадып келген. Карарган Мортуй-ооловна чүгле даараныкчы болуп ажылдап турар эвес, а харын школа доскаш, ажылдаар күзелин илередип, фабрикага ажылдаары-биле кирип алган аныяк уругларга бодунуң байлак дуржулгазын улуг күзел-биле дамчыдып берип келген болгаш аныяк даараныкчыларның ёзулуг башкызы апарган. Ынчангаш оларның өөрүп четтирген чылыг сөстерин ол үргүлүү дыңнап, хүндүткелин чаалап алган, дааранылга фабриказынга ажылдап келген чылларының дургузунда мергежилге ниитизи-биле 15 аныяк уругларны өөреткен. Коллективниң хөй-иштин амыдыралынга киржип, ылаңгыя арат төлээзи хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип келген, дааранылга талазы-биле мергежил бедидериниң тускай бөлүмүнде улуг сонуургалдыг өөренип турар.

Уруг-дарыгны культурлуг аажы-чаңга кижизидери белен эвес, хөй талаларлыг негелделиг айтырыг. Ынчалзажок Кызылдың башкы училищезин 1952 чылда доскаш, он беш чыл дургузунда эге класстарның өөреникчилерин кижизидип, оларның хөй кезиин келир үениң ёзулуг салгакчылары кылдыр белеткээн. Улуг-Хем районуң Чаа-Хөл ортумак школазында, Барыын-Хемчик районуң Кара-Хөл, Мөңгүн-Тайга районуң Мугур-Аксы сес чыл школаларында башкылап чораан чылдарының дургузунда хөй школачы уругларны ол өөредип хижизиткен.

— Бистиң херээженнериң болгаш бичии уругларның кедер платьезин даараап цехте ажылдап турар даараныкчы бүрүзү коммунистиг күш-ажыл бригадазының шалыпчызы. Ук бригадага ол бедик атты 1972 чылда тывыскан. Оон бээр-ле бо бригаданы удуртып келдим. Бригаданың составы янзы-бүрү нацияларның төлээлекчилериден тургустунган, аразында эп-найыралдыг, бот-боттарынга дузалажып, деткижип ажылдап турар. Ылаңгыя хоочун даараныкчы Карарган Мортуй-ооловна Базырны онзалап демделгелексеп тур мен. Ол — биче сеткилдиг, мурнакчы даараныкчы, сес чыл чыгыы үениң дургузунда даараныкчылап келген. Цехтиң бүдүрүлге планын ай санында-ла 110—117 хуу күүседип, мурнакчыларының одуруудан дүшпейн турар. Коммунистиг күш-ажыл бригадазының бүгү кежигүнери чыл дургузунда кылып күүседири-биле хуузунда социалистиг хүлээлгелерни алган болгаш ай санында доктаамал ажыр күүседип турарлар. Оларның аразында Карарган Мортуй-ооловна алган бот-хүлээлгезин ай санында 110 хуулан куду эвес күүседип турар — деп, цех начальниги Е. Васильева чугаалап орар.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

ЧАА ШКОЛА

Ол хүн Чыраа-Бажы школазының чанында шөл байырлал шинчи кирген. Өөрүшкү хөглээшкин кижи бүрүзүнүң шырайында чайыннанган. Шиник, чараш кеттинген уруглар чыскаалышкан.

Чаа өөредилге чылының эгези уругларга уттундурбас. Оларга чаа школаны тудугжулар белен кылдыр доскан. Чаа школаның ажыдыышкынынга районнуң удуртур ажылдакчылары, тудугжулар, башкылар, өөреникчилер, адаелер киришкен.

З. КУУЛАР.

Чөөн-Хемчик район.

САХАЛИНГЕ КӨРДҮВҮС

Калбак делгем Төрээн чуртувустуң аңгы-аңгы булуңнарында Совет Армияның хүрээлеңинде албан хүлээлгени эрттирип турарлар хөй. Бис базала хөй кижи Төрээн чуртувустуң чөөн чүгүнде албан хүлээлгени эрттирип турар бис. Албан хүлээлгевисти кончуг эки эрттирип, шаңнал-мактал-га-даа чедип, төрээн Тывавысче дыштанып-даа чоруп тур бис.

Чбокта чаа Сахалин областың төвү Южно-Сахалинск хоорайга көргенивис бир концерттиң дугайын бижикседивис. Область төвүнүң улуг театрынга көрүкчүлер долдур чыглып келген. Адыш часкаашкыннары диңмиреп турду. Каас-шиник кеттинген оолдар, кыстар сценага үнүп келген. Аянныг чараш танцы, ыр чаңгыланып үнген. Мурнуку олуругда олурган эш-өөрүмнүң арынарында хүлүмзүруг чайнаан, өөрүшкүзүн чүге дециивер. Ылаңгыя сыгыт-хөөмейни, хомусту көрүкчүлер онза-ла сонуургаар чорду. Ук номерлерни көрүкчүлер катап-катап ойнаарын дилеп, артистерни чалап турду. Ак-көк хемнериң чурту Тывавыстың уран талантылыгларының оюнун көргеш, чоргааралывыс хайныгын олурдувус.

Концерт соонда чаңгыс чер чурттугларывыс-биле ужуражып чугаалаштывыс. Саянчылар биске турасказал белек кылдыр хөрек демдектерин кадап бердилер.

«Саян» ансамбль оон ынай аян-чоруун уламчылап чоруп каан. Оларга бис моон соңгаар-даа чоруунар чогузун деп йөрээген бис.

Н. КҮЖҮГЕТ,
А. МОНГУШ.

Н. газетиң дайынчылары.

Соңгу үкке шинчилелдер

ВЛАДИВОСТОК. (СЭТА-ның корр.). ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Ыраккы Чөөн чүкте эртем төвүнүң териологтуг отряды Владивостокта эээн келген, ол отряд Врангель ортулукка, Аналыр тундразынга зоология талазы-биле шинчилел кылып чораан. Соңгу чүктүң чамдык амытаннарын олар шинчип хайгаараан.

Оон иштинде поляр зоназында солун амытан лемпинги — тундрада чурттап турар улуг эвес хэвчини шинчилээн.

Ол экспедиция ботаниктерге база дузалаан. Олар Врангель ортулуктуң чечек-үнүштерин хөйү чыып алган. Ол ортулукта хөрзүн ядыы-даа бол, ында үнүштернің шыдажып өзүп турарын эртемденнер кайгаараннар.

Биолог-хөрзүн институдунуң үжен экспедиция отряды бо чылын Ыраккы Чөөн чүктүң янзы-бүрү районнарынга чораан.

БЕДИК КӨДҮРЛҮҮШКҮН-БИЛЕ

Эрзин ортумак школазынга 1975-76 өөредилге чылы-биле холбашкан байырлыг ажыдыышкын болган. Бо чылын школа чаа өөредилге чылынга эки белеткеттинген: өөренир үш корпустар, интернат, столовая өөреникчилерни эки белеткелдиг хүлээп алган. Өөредилге чылының эгезинде өөреникчилерниң ада-иелер болгаш башкылар-биле каттышкан байырлыг шугум-чыскаалын школада партия организациязының секретары эш А. Хертек ажыткан.

Школа директору А. В. Кукарин, Эрзин райкүүскомунуң даргазының оралакчызы Т. Монгуш, башкы З. Дажыңмай, ада-иелерден Х. Кезигет олар эгелеп турар өөредилге чылы-биле чыылганнарга байыр чедиргеннер. Оон соонда онгу классчылар бо чылын чаа өөренип кирип турар октябряттарга боодал чечектерни тудусканнар. Белеткел болгаш бирги классчылар башкыларынга чечектерни тудускан.

Д. ЧЫРГАЛ-ООЛ.

Күштүглерни адаан

ЛЕНИНГРАД. Болгарияның, ГДР-ниң, Ирактың, Моол Арат Республиканың, Финляндияның, Югославияның болгаш Совет Эвилелиниң спорточулары киришкен делегейниң алды дугаар бокс маргылдаазынга деңзи талазы-биле дараазында боксёрлар шылгараанар: Бацух-Сырдам (МАР), Вольфганг Либинг (ГДР), Феликс Пак (Аядижан), москвачы Анатолий Болков, Василий Соломин (Пермь), Геннадий Ахметчин (Стерлитамак), Михаил Терентьев биле Александр Кузнецов (кайызы-даа Ленинград), Владимир Кузмов (Краснодар), Владимир Румянцев (Иваново), Николай Аксенов (Северодвинск).

(СЭТА).

У. Путниныш—чемпион

Элээди оолдарның аразынга спорттуң амгы беш хевириниң талазы-биле Монреалга болган делегей маргылдаазынга Риганың студентизи Улдис Путниныш чемпионнаан. Путниныштың алган саны —5316 болган.

Команда талазы-биле демиселге венгр атлеттер 15710 санныг болуп тиилээн.

ССРЭ-ниң шилиндек командазы ийиги түңнелди көргүскен. Оон алган саны—15600.

(СЭТА).

Бөгүн «Зубинская правда»

● «Ажаан алыышкынның дүрүмү — тарааны чидириг чокка ажаан алыры. Фермаларга быжыг чем-суурун турузар». Күскү кампания дугайында материалдар.

● «Улустарның найыралдыг өг-бүлезинде». Тускай арын.

● «Чонга бараан болур». Тываның чогаалчыларының эллчет чок VI съездизинден С. Козлованың демделелдери.

● Албан ёзузунуң информациялары.

● Иштики, даштыкы болгаш спортчу информациялар.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 5-ТЕ

МОСКВАДАН

9.00— Дамчыдылгалар программазы.
9.05—«Элезиниг ховуда сад». Документаалдыг телефильм.
9.20—«Совет хоойлу-дүрүмнүң үндезини».
9.50—«Орус чугаа».
10.35—«Москва болгаш москвачылар».
11.05—Эфирде—«Чалыы назын». ВЛКСМ Ростов обкомунуң бюро кежигүнү, «Ростсельмаш» заводтуң токары А. Губенко-биле ужуражышкын.
11.35—«Ийи катап ийи—дөрт». Өңнүг.
11.50— Медээлер.
12.00—«Эрги өөш дугайында тоол». Мультфильм. Өңнүг.
12.20—«Дидим кижилер». Уран-чечен фильм. Өңнүг.
13.55—«Львов дуржулгазы». Шынарны башкарарының комплекстиг системазының дугайында. Украинаның КП-ның Львов обкомунуң бирги секретары В. Ф. Добрик дамчыдылгада киржип турар.

КЫЗЫЛДАН

14.25—«Ильинский Зощенко дугайында». Телефильм.
15.30— Мультфильм.

МОСКВАДАН

15.40—«Сопот—75». Польшадан дамчыдылга. Өңнүг.
17.30—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00— Телемедээлер.
18.20—Киножурнал.
18.30—«Техниктиг информацияның медээзи». Дамчыдылга.
18.45—Уругларга фильм.
18.55—«Кызылга — чараш шимелде дээш». Дамчыдылга.
19.15— Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.30— Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Авария». 2-ги серия.
20.35—«Сопот—75». Польшадан дамчыдылга.
22.20—22.30— Чапсар.
22.30—«Майя Плисецкая танцылап тур». Өңнүг.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага бүргеп, аазыр, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың күжү секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 15—20, өске артканнарынга 20—25 градус чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың күжү секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 23—25 градус чылыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дүштер боттанып турда» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20 17.10, 19.00 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Вероника» 9.00, 10.50 15.00, «Холунда оттуг аттыг кижи» 12.40, 16.50, 18.40 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шортаннының айыткалы-биле» 10.00, «Бобби» (1-ги, 2-ги сериялары) 15.00, 17.50, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Иван биле Марья» 15.00, «Ийи ынак кижизи» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Оцеола» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

СОНУУРГАКТАРГА

ХОВАР ТЫВЫШТАР

Львовшинада Глиняннар суурда чаа туттунган бажың чанында довуракты дескилеп турган, малгаштан кылган саваны чер иштинден үндүр тыртып келген. Аңаа XVI—XVII векторде Барыын Украинаның девскээринге саарылгага турган Зальбургтуң талерлери, нидерланд флоривери болгаш гульденнер, литов база поляк көпеектер база Европа чурттарының өске-даа акшалары 1387 мөңгүн, алдын акшалар ол саваның иштинге чыткан. Оларның аразында херээженнериң металлдан кылган билзектери, хөрекке кадаар улуг өртектиг херекселдер база бар болган.

Шаанда шагда Львовтан Валожляже Глиняннарны таварты садыг оруу турган. Маңаа чылда үш удаа улуг ярмаркаларны организастап турган, аңаа Прикарпатнының бүгү булуңнарындан улус кээп турган.

И. ДОСЕНКО.
(СЭТА-ның корр).

* * *

Читада профтехучилищениң чурттарга бажыңнын тудуунга онгарже довурак каап турган бульдозерист Юрий Пляскин хаан чазааның алдын көпеен үндүр казыпкан. Ол черни тудугжулар каскаш дыка хөй алдын херекселдер—хөрекке кадаар чайырлыг эдилелдер, холга сугар каас чараш браслеттер, илчирбелер, медальоннар, билзектерни тыпкан.

Ам тывыштың үндезин тывылган үезин тодарадып турар. Оны тыпкан тудугжулар оон шаңналын алыр.

Л. ФАДЕЕВ,
(СЭТА-ның корр).

Чита.

* * *

ЧУРУКТАР КОЛЛЕКЦИЯЗЫ

Моон мурнунда инженер, ам пенсионер В. Н. Арнольд шаандакы тырттырган чуруктарның болгаш открыткаларның улуг коллекциязын чыгган.

1905—1907 чылдардагы революция үезинде үндүрген «чажыт» открыткаларны тускай чангыс черде чыгган. Оларда хаан чазаан кочулап, сойгалаан шоодуглуг чуруктарны чураан. Чижээ, 1905 чылда Москвага чексектиг декабрь шимчээшкинин базарын удуртуп турган генерал-губернатор Дубасовту шооткан чурук база бар. Оларда кандыг-даа адрес чок.

Иштеп, сүрүп турза-даа ыяныг открыткаларны үндүрүп турган. Оларның политиктиг салдары улуг турган.

А. САШИН.
(СЭТА-ның корр).

Куйбышев.

АДА-ИЕЛЕРГЕ

Автотранспорттуң кудумчуларга амгы үедеги дүрген чоруур апарган байдалында хоорайларга орук-транспорт болуушкуннары колдуунда улуг, биче чадаг кижилерниң буруузу-биле болганчок болуп турар. Ол болуушкуннардан кижилер кемдеп-кергеп, харындаа амы-тынынга озал-ондактыг чоруктарга таваржып турар.

Ындыг байдалдарны болдурбазынга уругларның кудумчуга кайчаар чоруурунче улуг кичээнгейни салып, оларны кудумчу шимчээшкининиң чурумунга өөредири чугула болур. Бистиң хоорайларывыстың кудумчуларында чиик, чүк машиналары, автобустар, мотоциклдер болгаш моторроллёрлар улам хөй болгаш дүрген чоруп турар апарган дээрзин ада-иелер уругларынга катап-катап тайылбырлазары чугула. Ынчангаш олар кудумчуларга чораанда, кезээде кичээнгейлиг болурун болгаш кудумчу шимчээшкининиң чурумун шыңгыы сагыырын чагыыр херек. Кудумчуга ыяап-ла тротуардап чоруурун, кудумчуларны кылаштап чораанда, шугумнуг азы айтыглыг черлерден кежерин, бир эвес олар чок болза, кудумчу белдирлериннен тротуар шугуму-биле кежерин үргүлчү сагындырза эки. Кудумчуну кежер мурнунда ол-бо талаларже эки көрүп, чоокта аймыылыг болгу дег байдал чогун ылавылап алыр. Бир эвес чоогунда машина чоруп орар болза, ону эрттирипкеш кежер. Чоруп орар машина мурну-биле чоок эртери, ылаңгыя орук ол турда айыылдыг.

Автобустар тепкинжинге, машиналарның кузовтарындан азы прицептериннен халбактанып алгаш чорууру кончуг айыылдыг болгаш кудумчу шимчээшкининиң чурумуну ону шыңгыы хорун турар. Кудумчунуң азы оруктуң машина чоруур кезээнге ойнаары, маннаары, тергежигештиг, шаактыг чүңгуулаары айыылдыг дээрзин уругларны билген турар ужурлуг. Хоорай кудумчуларынга чадаг-тергелиг чоруурун 14 хардан өрү назылыг уругларга чөпшээрээр, олар өске транспорттар башкарыкчылары-биле бир дөмей, кудумчу шимчээшкининиң дүрүмүн эки билир болгаш хажык чок сагыыр хүлээлгелиглер.

Чамдык өөреникчилер бажыдыдан школаже баарда база чапып кээрде хөй шимчээшкининг кудумчуларны кежер ужурга таваржыр. Ындыг таварылгада ада-иелер уругларынга эң-не айыыл чок орукту шилип алырынга дузалаар болза эки. Бо талазы-биле бирги классчыларже онза кичээнгейни салыры чугула. Бирги классчыларынарны хүн бүрүде школаже чедирер, кээрде уткуп алыр чайыңар чок болза, дыштаныр хүнде азы ажылдан хостуг үенерде оон школаже баар оруу-биле бирги классчыңар-биле кады каш удаа школага чедир база бажыңже кылаштажыңар. Ол чоруурда далашпайн, уруучар азы оглунар кудумчуга кайчаар чоруурун, ону кайыын кежерин, кудумчу шимчээшкининиң кадыг чурумнарын сагыырын тодаргай тайылбырлап берицер.

Улуг кижилер кудумчу шимчээшкининиң чурумун чүгле уругларга тайылбырлап бээр эвес, харын оон-биле кады ону боттары хажык чок сагып, өөреникчилерге үлегер-чижээн көргүзер ужурлуг. Ынчан бистиң хоорайларывыстың, суурларывыстың кудумчуларынга орук-транспорт болуушкуннары болгаш оон кижилериң кемден-кергээри эвээш болур.

Н. ЛАШКОВА,
КАИ-ниң инспектору.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛААЛГА

Кызылдың № 4 ортумак профессионал-техниктиг училищези маляр-плиточник, конструкциялар эптекчизи, чазаныкчының тускай эртемнеринге өөреникчилериң немелде хүлээп алыышкынын чарлап тур. Ол профессияларга 8, 9, 10 класстар доскан оолдар болгаш уругларны хүлээп алыр.

8 класс досканнарны үш чыл хуусаалыг өөредилгеге, 9 класс досканнарны —ийиги курска, ортумак эртемнигларни бир чыл хуусаалыг өөредилгеге хүлээп алыр.

Адрес: Кызыл хоорай, Магистральная кудумчузу 1, телефон 21-09, 54-14.

ДИРЕКЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл, Шетинкин-Бравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда кылдызының 31-75, карысалгалыг секретарының 23-35, партийже амыдырал кылдызының 37-13, культура кылдызының 23-54, кезээ ажылагый кылдызының 21-47, үлетпүр кылдызының 23-54, чагаа кылдызының 41-27, информация база совет тургузуг кылдызының 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериялың 50-22, солун келбейн баргаанда 32-75 телефонче болгар.

ТИРАЖЫ 15877. ЧАГЫГ № 224.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелериниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографизы. (Кызыл, Шетинкин-Бравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—01223.